

Цочо Билярски: Неточни оценки и статии на много ниско ниво има в Македонската енциклопедия

17 ноември 2009 | Агенция „Фокус“

За Македонската енциклопедия, **Агенция „Фокус“** разговаря с Цочо Билярски от Държавна агенция „Архиви“.

Фокус: Г-н Билярски, как ще коментирате материалите в Македонската енциклопедия, свързани с новата история?

Цочо Билярски: Нивото на тази енциклопедия е такова, че не е възможно да се спори с фактите от истинската наука. Тя дори няма познавателен характер. В много отношения балансът при отделните статии, за личности и за събития, включително и за институции, не е съразмерен. Тук там са дадени само по два три реда, на други места по няколко страници. Явно че им е липсвал изворовият материал за да направят тези статии.

В много отношения аз не съм изненадан от тази енциклопедия, тъй като почти тридесет години чета това, което се пише в научните издания и в книгите, които излизат в Република Македония. Тук те се повтарят, но на по-ниско, профанизирано ниво. Много от българските справочници, които са излезли досега, кои на високо научно ниво, кои на популяризаторско, тук са използвани и то директно; мога да кажа, че те направо са преписани. Мога да посоча дори нашите справочници, на първо време - справочника на моя вече покоен приятел Борис Николов за ръководителите на Вътрешната Македоно-Одринска Революционна организация, и „Енциклопедия България“, и на старши научен сътрудник Милен Куманов справочник „Македония“, който е един наистина ранен справочник, в много отношения - непълен, но тук той е използван във вида, в който тогава е излязъл.

Техните възрожденци, както ги наричат – преродбеници, всъщност това са нашите възрожденци. Отдава се голямо уважение и се отчита по достойнство ролята на Григор Парличев, на Кузман Шапкарев, на братя Миладинови. Само че с тази разлика, че им се вменява и македонско творчество, писали и на македонски език...

Ако се прочете статията за Трайко Китанчев, за него се говори, че той пише на четири езика, но главното му творчество било на български и на македонски. Интересно къде са ги виждали тези на македонски написани текстове. Те дори не са и на диалект. Не може да се говори за разлики, те просто казват един факт, който не е верен.

Фокус: Чия е главната отговорност?

Цочо Билярски: Главната отговорност, главната тежест, е на академик Блаже Ристовски. Той тук се е опитал да бъде един истински академик, както са френските академици, когато са създали френската академия. Само че той е много далеч от тях.

Аз не бях в тон с дискусиата която се водеше в Скопие, защото прочетох няколко неща и разбрах, че дори дискусиата е на много ниско ниво, според незнаещи хора. Те се обвиняват: „Ти си българофил.“ Както казваме тук – псуват се на българин. Като видят, че нещо е обидно, казват „ти пишеш като

българите”.

Неточни са оценките, на много ниско ниво. Същевременно статиите по църковния въпрос, са главно от проф. Александър Траяновски. В статията за Охридската българска епископия думата Българска никъде не фигурира. Проф. Бакалов много правилно каза, че тя е създадена като Българска и като Българска е закрыта през 1767 г.

Въпреки че те показват документи от онова време, те са далеч от нещата. Аз смятам, че това е кощунство. Те цитират и двата тома на проф. Иван Снегаров за Охридската българска епископия. С колегите от Централния държавен архив, Дирекция Архиви и колегите от Архива на Македония издадохме дневника на Кръстьо Мисирков, където той безспорно пише, че е българин и се гордее от българския си произход. Страда от първата национална катастрофа, достигнала ни с подписването на Букурещкия мирен договор. Блаже Ристовски е автор на тази статия. За него той говори съвсем други работи - първия създател на литературния македонски език, първия фолклорист, първия етнограф, първия историк, първия публицист и т.н. Интересното е, че отзад в библиографията, библиографиите са винаги много кратки и неточни, но тук той споменава за това издание на дневника на Мисирков. Това означава, че той трябва да го е прочел. Още повече, че то беше съвместно издание на българските и на македонските архиви. То получи най високата награда на Панаира на книгата в Скопие.

Фокус: Как присъстват дейците на ВМОРО?

Цочо Билярски: Ако трябва да се спрем специално на дейността и до колко фигурират личностите във ВМОРО и до колко са точни и наименованията на организацията, - това е абсолютно ненаучно предадено. Ненаучно, не само в тон с историческата наука, но и в тон с изворите.

Когато се говори за Вътрешната Македоно-Одринска Революционна организация, тя се нарича така, защото в организацията влиза и Одринския вилает. Това става през 1896 г. на Първия общ Солунски конгрес. Автор на тези статии е проф. Михайло Миновски, който е преподавател във филологическия факултет.

По спомени на създатели на организацията се говори, че тя първоначално се наричала Македонска революционна организация. Документи в подкрепа на това твърдение няма но самите създатели това го приемат за истина. Но той пропуска един много важен период от историята на организацията. На Солунския конгрес през 1896 г. организацията започва да се нарича Български македоно-одрински революционни комитети. Това тук не фигурира. Аз съм разговарял с него, той ми каза: „Това е някаква ваша организацийка”. А те са Български македоно-одрински, не са Български от Стара България. Неправилно казват, че в организацията членуват само родени македонци. Това е абсолютно невярно. Става въпрос за един не малък период от 1896 г. до 1902 г., когато организацията променя името си на Тайна Македоно-Одринска революционна организация. Това става след силната намеса на Гоце Делчев. Той се намесва и името се променя, защото целта е била в организацията да се включат не само българите. Вече се говори за интернационализиране на движението, но това така и не става. С изключение на няколко арменци и албанци, и гордостта е един турчин, взел участие в тази организация. Тя не става интернационална организация. Този период не е на лице в тази енциклопедия.

Те избягват да говорят за Вътрешната Македоно-Одринска революционна

организация. Така организацията започва да се нарича през 1905 г. на Рилския си конгрес. Говорят за една българска организация - това е Българската Народна Македоно-Одринска революционна организация, която се създава в края на 1910 г. Тук невярно пише, че е създадена от Тодор Александров. Тя в действителност е създадена от Христо Ченопеев, той е родом от с. Дерманци, Луковитско, фелдфебел от Българската армия. Това е човекът, организира четите на Вътрешната организация - това също не фигурира. Тук се говори, че тази организация е създадена от Тодор Александров и негови привърженици в 1910 г. и просъществува до 1919 г. Това е абсолютно невярно. Тя е просъществувала само около една година, след което се слива с ВМОРО и става един от компонентите при създаването на организацията. Тогава е възстановена от Тодор Александров, от Петър Чаулев. Тодор Александров е ръководител на Скопския революционен окръг, Петър Чаулев - на Битолския, а Чернопеев е ръководител на Струмишкия революционен окръг. Те говорят, че върховистите са взели властта в тази организация. Тогава е включен подполковник Александър Протогеров, по-късно - генерал Портогеров. Той е резервен член. Той става член чак 1915 г., когато Чернопеев загива в Първата световна война. Невярно е и като датиране и като наименования.

Фокус: Присъства ли тезата за окупацията по времето на войните?

Цочо Билярски: Българските окупатори, българските царедворци, българските фашисти можете да ги намерите навсякъде, с изключение може би на Средновековието. Говори се и за македонските фашисти, които са били слуги на българския дворец.

Тук са заделени две много интересни кратички статии за двама от най-големите български журналисти - Данаил Крапчев и Йордан Бадев. Техните имена фигурират. Пише как партизаните са се разправили с тях на 9 септември 1944 г., защото те са хем фашисти, хем слуги на двореца. Набляга се на критиките, които Йордан Бадев отправя по отношение на Венко Марковски.

Фокус: Имате ли диалог с авторите на енциклопедията?

Цочо Билярски: Искам да цитирам нещо много важно, един от авторите, който присъства почти на всяка страница, е академик Гане Тодоровски. Той беше един от представителите на книгата ни за революционните борби в Тиквешията. Там той сам каза, и в словото му е написано, че след издаването на книгата, се вижда, че революционната борба е единна и то ние правим известни отстъпки, за да имаме общ език по някакъв начин. Тези документи доказват и нашия общ корен, и нашата обща борба. Оттук нататък не може да се пише нищо друго... Десет години минаха, той написа не само друго... Той има много интересни тези за Скендербег (че е наполовина македонец) и за Майка Тереза. Преди години в Македония беше забранено да се построи паметник на Майка Тереза, сега се оказа, че тя е македонка, нищо, че е албанка.... Това, което е можело да бъде взето от съседите, е взимано. Със сърбите се усеща, че имат общност, няма я тази вражда по отношение на сърбите. Никой в тази енциклопедия на се спомня за годините между 1913 и 1915 г., после и за следващия режим между 1918 и 1941 г., за репресиите... Като че ли е имало известно притеснение, или - не са намерили достатъчно добри специалисти да работят по този период. По него работеше и продължава да работи един от техните историци Мариан Дмитриевски и Данчо Зографски. Той беше добър познавач на немската документация по отношение на фашисткия период и на т.нар. антифашистка борба, за която пишат в тази

енциклопедия.

Балансът, дори и по време, не съществува. Подреждането по азбучен ред често пъти пречи за откриването на този баланс, но това може да се забележи от всеки, който непреднамерено я разгледа.

Можете да видите статиите от кратките български справочници директно тук. Единствено е премахната думата български пред революционер. Или пише само революционер или пише, че е родом от Битоля или Смилево. На по-ляво настроените революционери, родом от тукашна България, на тях е отбелязано, че са бугари. Тук няма да видите статия за Стоян Михайловски - председател на Върховния Македоно-Одрински комитет, няма да видите статии за ген. Цончев - подпредседателя на комитета. Татарчев фигурира и са използвани от колегата Зоран Тодоровски мои публикации. Но пак е македонски доктор, създател на организацията. По отношение на фактите и на датите, може да се каже, че донякъде е спазена истината. С научни средства е много трудно да се спори с това – нивото е толкова ниско.

Ние, в Държавната агенция Архиви издадохме два тома заедно с колегата Бурилкова за ВМОРО до 1919 г. с всичките основни документи. Те се правят, че не съществуват. Издадохме архива на Гоце Делчев.

Фокус: Как е представено Македоно-одринското опълчение?

Цочо Билярски: То е представено просто като македонско. По този начин са представени много факти. И от Първата световна война се говори за Първа пехотна македонска дивизия. Няма в биографичната справка за ген. Портогерев тази му дейност. Казват, че той е произведен в чин генерал лейтенант. Не е произведен точно по време на войната, а е в края на войната, когато го правят гувернант на София, за да се противопостави на войнишките бунтове.

Както каза проф. Бакалов - ако трябва да се пише критика на тази енциклопедия, тя трябва да е голяма колкото две такива енциклопедии. Както преди много години проф. Петър Мутафчиев, за да отговори на една статия на Николае Йорга, пише цяла книга.

Денка КАЦАРСКА